

URTX

RAMON ARQUÉS I ARRUFAT: **UN-HUMANISTA-D'ESPERIT** **URGELLENC**

Joan Cornudella i Olivart

RAMON ARQUÉS I ARRUFAT: UN HUMANISTA D'ESPERIT URGELLENC

**Joan
Cornudella i Olivart**

Professor de l'IES
Lo Pla d'Urgell
de Bellpuig

Apunts biogràfics

Les inquietuds d'un mecenes cristià: 1874-1936

El dia 29 de juliol de 1874 naixia a Juneda Ramon Arqués i Arrufat. La seva casa natal era situada a cal Saprià. Pertanyia a una família benestant vinculada a l'Urgell que ha aportat una llarga nòmina de polítics, humanistes i científics en moments determinats de la història junedenc. Aquest fet succeïa ara farà poc més de 125 anys, precisament en plena tercera guerra carlista.

Els seus pares, Ramon Arqués Tarragona (cabaler de cal Saprià de Juneda) i M. Rosa Arrufat Farrerons (de cal Blanco de les Borges Blanques), van patir les convulsions socials i polítiques d'aquesta guerra, esdeveniment que repercutí en l'estabilitat familiar. Les Borges Blanques estava, com a plaça forta del carlisme, immersa de ple en el conflicte bèl·lic. En canvi, Juneda mantenia la seva posició de plaça lliure, allunyada transitòriament de la confrontació dinàstica. Davant d'aquesta situació de risc, el matrimoni Arqués-Arrufat, amb els tres fills petits (Teresa, Concepció i Llorenç), va optar per traslladar-se a Juneda, al recer de la casa pairal de cal Saprià. L'estada a Juneda es va perllongar per l'espai d'uns deu anys, fins que la guerra quedà resolta, i retornaren a les Borges on tenien la residència des del 29 de juliol de 1868, data del seu casament.

Al llarg d'aquest parèntesi d'èxode circumstancial a Juneda, va néixer Ramon Arqués. A Juneda aprendria les primeres lletres durant la seva infantesa. Amb el retorn familiar a les Borges, l'adolescència l'encaminà cap a l'institut de Lleida per iniciar els estudis de batxillerat a l'antic institut del Roser. Aprovava l'examen d'ingrés el 23 de setembre de 1886. De seguida es convertiria en el paradigma de l'estudiant exemplar per la seva intel·ligència, pie-

tat i modèstia. Assolí el títol de batxiller l'any 1892 amb premi extraordinari, va anar a cursar estudis universitaris a Barcelona. Allí emprengué de manera simultània i amb resultats brillants dues carreres: filosofia i lletres i dret.

Durant la seva estada universitària a Barcelona, Arqués va freqüentar els cenacles culturals de la ciutat comtal i va establir contactes diversos amb els corrents espirituals i ideològics afins a les seves inquietuds. Formà part de la Congregació dels Lluïsos, va mantenir una estreta col·laboració amb *el Butlletí de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat* on publicà diferents articles i, fins i tot, va participar activament en treballs de recerca per al *Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana*. A les pàgines del butlletí *Montserrat* hi va fer palès el rastre de la seva fervorosa catalanitat en el cercle de la Lliga Espiritual que, malgrat ser un grup minoritari, va tenir un pes específic dins del catolicisme català.

En aquella època és fàcil d'entreveure en la formació humana, intel·lectual i religiosa del jove universitari una predisposició a la vida de servei a Déu. En diferents moments de la seva joventut s'havia plantejat el dilema de vida seglar o eclesiàstica, els avantatges i inconvenients de dedicar-se a l'advocacia o de fer-se religiós.

És a la vida universitària on el jove Arqués estableix coneixença i amistat amb Francesc Cambó, dues vides paral·leles en l'afany d'estudi ja que van coincidir en les mateixes matèries universitàries: filosofia i lletres i dret. L'any 1897 havia obtingut el premi extraordinari en dret. A totes dues facultats el seu nom figurà en el llibre d'honor de la Universitat.

Als 23 anys d'edat, amb la llicenciatura d'honor de les dues carreres universitàries sota el braç i el doctorat fet a Madrid també amb matrícula d'honor, el jove Arqués es va plantejar

de fer oposicions. Prengué part a les oposicions a notaries vacants celebrades l'any 1900 i a l'edat de 25 anys assolí la plaça de notari per Barcelona. Malgrat l'atractiu professional que suposava exercir a la ciutat comtal després de vèncer dificultats i contratemps, renuncià a la plaça notarial de Barcelona ja que el seu somni era retornar a la seva terra. El fet de la renúncia deixà perplex tothom. Barcelona esdevenia una gran plataforma de projecció dels seus ideals tan vinculats a la Lliga Regionalista amb el seu amic i company de causa i d'universitat, Francesc Cambó. Amb tot, Arqués es quedà a l'espera d'accedir a la plaça de les Borges Blanques motivat per raons familiars. Amb la mort quasi correlativa dels seus pares, el quadre familiar va quedar seriosament afectat. Els projectes de futur del brillant opositor van quedar aturats. El seu germà Joan-Baptista, amb 20 anys, ingressà a la congregació claretiana de l'Immaculat Cor de Maria. Però quedaven els tres germans petits (Francesca, Josep Maria i Daniel), necessitats de tutoria i d'orientació, i també el patrimoni familiar que en mans del pare havia estat el suport de la seva estabilitat.

Les Borges Blanques no era una plaça vacant en els gràfics notariais i va haver d'esperar. El jove notari va optar per Vilassar de Mar. Al cap de dos anys, el notari de les Borges, Josep Marsal, es va jubilar. La plaça sortí a concurs i fou adjudicada a Toribi Ribalta. El fet donà lloc a la permutació de places. Així el dia 2 de juny de 1902 prenia possessió de la notaria de la vila garriguenca. L'estada a Vilassar de Mar li va permetre viure de prop el naixement de la Lliga Regionalista. Ell s'havia de convertir en un dels fundadors del partit, a la vora de Cambó i de Ventosa Calvell. La lleialtat d'Arqués als principis patriòtics de la Lliga va ser conseqüent i coherent fins a la seva desaparició el 1936. Arqués, però, no es decantà per l'acció política activa, malgrat els insistents precis de Cambó. El jove notari es mantindria sempre en una posició de reraguarda.

El líder de la Lliga havia descobert en Arqués els ideals de ponderació i de seny idonis per a la vertebració del nou partit. Malgrat tot, Arqués no accedí a la proposta política i Cambó només aconseguí d'integrar al seu equip de govern com a cap de la secretaria personal un germà del notari borgenc, Josep Maria Arqués, jove advocat d'una gran preparació jurídica. L'amistat de Cambó i Arqués fou sostinguda al llarg de la seva vida. Les circumstàncies polítiques amb els canvis socials i revolucionaris del seu temps van aïllar els contactes personals reduïts tan sols a la fórmula epistolar. Quan el retrobament de Cambó i Arqués a les Borges estava previst d' immediat al retorn de l'autoexili del gran polític català, la seva sor-

**Ramon
Arqués i Arrufat**

prenent mort a l'Argentina, l'any 1947, va frustrar per sempre més aquest deure d'amistat.

Com ja hem comentat anteriorment, l'any 1902 el jove notari veié realitzat el seu propòsit d'anada a Les Borges Blanques. Tot seguit s'integrà al món rural, a l'ambient social de les Borges amb els quals es va familiaritzar com qui retrobava les seves essències. La seva dedicació esdevingué patriarcal i bondadosa. Des del primer moment d'exercitar la funció notarial, va creure que la seva missió era aconsellar, dirigir i orientar vers uns principis estrictament morals i fer possible el clima d'harmonia social i familiar, per damunt dels honoraris estipulats als seus clients.

La ploma va ser en tot temps l'eina de treball i de comunicació i expressió dels seus coneixements jurídics, morals i literaris. Mai no va qüestionar la projecció garriguenca del districte notarial que era el seu àmbit de competència. No obstant això, encapçalava les escriptures amb el nom de les Borges Blanques d'Urgell (o les Borges d'Urgell), més que per raó comarcal o geogràfica com a punt de convergència de les tres comarques veïnes. Ja en els primers temps, la dinàmica ocupacional de la notaria fou molt intensa. El seu prestigi patriarcal i els seus dots de bon conseller estaven a l'abast dels pobles del districte notarial i comarques veïnes. El seu despatx era, diàriament, punt de trobada de gent de tota condició i lloc per escripturar contractes i altres disposicions, sempre a un preu molt reduït i assequible.

No sempre, però, la pràctica notarial va tenir per marc el seu despatx de les Borges. De bon principi havia programat un torn de visites a les poblacions del districte per facilitar la for-

malització contractual i evitar el desplaçament de grups familiars quan es tractava de capítols matrimonials. En els primers temps, quan encara el cotxe era un mitjà de transport de restringida difusió, cavalcava en un cavall i quan les inclemències meteorològiques no ho permetien feia anar la tartana. Als pobles de les rodalies comptava amb una casa convidada per a la consulta i despatx accidental.

Com a home versat en la cultura i experimentador dels valors humans, descobrí a les Borges una mancança educativa religiosa per a nois. Els nois no tenien cap altra opció que l'escola pública amb els problemes de la massificació d'alumnes i de les instal·lacions deficientes. A primers de maig de 1913 arribaren els frares de l'orde de la Mercè per formar la primera comunitat que havia de regir el col·legi de primera ensenyança. El centre de Nostra Senyora de la Mercè, a més de ser confessional, tindrà el caràcter d'escola graduada i ben aviat s'ampliaran els estudis bàsics amb comptabilitat, tenidoria de llibres i francès. Cal dir que aquests coneixements eren del tot necessaris en la relació internacional de les Borges en el mercat de l'oli. Don Ramon Arqués va jugar fort en la consolidació del nou centre educatiu, a més d'assenyalar la conveniència d'implantar l'ensenyament del catecisme en la llengua materna per facilitar la comprensió i eficàcia en els infants escolars i com a element d'enllaç i transició per a l'estudi racional de la llengua catalana.

Malgrat tot, el col·legi de la Mercè tingué una vida breu. Escassament sis anys va romandre a les Borges la primera comunitat de frares de la Mercè. De nou la població restava sense col·legi d'ensenyança bàsicament religiosa per a nois. En el camp educatiu femení, des de l'any 1846, les Borges comptava amb un centre religiós portat per les germanes carmelites. El notari es plantejà el problema com una qüestió personal. Contactà amb diverses congregacions religioses amb la finalitat que obrissin un col·legi a les Borges. Ell contagià el seu entusiasme a l'equip responsable de la província caputxina de Catalunya i Balears i, gràcies als seus diners i prestigi, acceptaren la proposta d'establir-hi un nou col·legi per a nois. Tot i els primers passos iniciats l'any 1919, no seria fins al mes de febrer de 1920 que el pare Miquel d'Esplugues- ministre provincial de l'orde dels caputxins- i el patrici borgenc van deixar establertes les bases del projecte.

Aprovada la fundació del convent-col·legi de les Borges pel definitori provincial dels caputxins, el dia 18 d'octubre de 1920 i la designació del pare Jaume de la Cot com a superior de la comunitat, era del tot preceptiva la seva erecció canònica incardinada a l'orde caputxí.

Amb el vist-i-plau de la Santa Seu, a partir del 25 d'abril de 1921, quedava instituït amb totes les formalitzacions legals i canòniques. El notari Arqués va seguir molt d'aprop el procés escolar en marxa, fins al punt que comprovava atentament com l'obra del seu mecenatge s'anava consolidant dia rere dia amb una creixent matrícula d'alumnes i un complet programa de matèries d'ensenyament paral·lel a la formació humana i religiosa que era impartida com a característica fonamental del nou centre.

Encara que atent als esdeveniments polítics d'aquells anys, Ramon Arqués seguia al marge de l'acció política activa, sempre des d'una posició discreta i quasi anònima. Només en circumstàncies ocasionals i quan el futur es mostrava amenaçador i els valors institucionals de la pàtria estaven en joc, deixava el recer monàstic de casa seva i participava en públic. Malgrat no ser un home de dots oratoris extraordinaris, el seu raonament planer i calmós s'imposava i es feia convincent.

En el període republicà, la veu del patrici borgenc es va deixar sentir quan s'aprovà a les Corts, el dia 2 de juny de 1933, la Llei de Confessions i Congregacions Religioses en què es prohibia a les ordes i congregacions religioses l'exercici de l'ensenyament. Ell vindicà, òbviament, el dret de les institucions religioses a organitzar-se i a exercitar la llibertat docent per a la creació d'escoles homogènies en conformitat a les seves creences. I així, per tal de preservar el col·legi d'ensenyança religiosa de les Borges, s'anticipà als esdeveniments de la nova llei fent que la fundació del col·legi Mare de Déu de Montserrat fos de titularitat privada i no congregacionista.

Un any després, arran de les eleccions generals del 19 de novembre de 1933, les Borges Blanques va viure, pocs dies abans, un acte electoral de presentació de la candidatura de la Unió de Dretes. Ramon Arqués va fer el discurs d'obertura del míting que va congrega, al Centre Tradicionalista, més de 1.500 persones provinents de totes les poblacions de les Garrigues. La seva paraula tenia, un cop més, una força d'imantació única i gràcies a una personalitat reconeguda assegurava l'èxit de la convocatòria en plena campanya electoral.

Les seves preocupacions socials, però, procuraven estar sempre per damunt de les inquietuds polítiques que podien desvirtuar la pau i la convivència del territori comarcal. Només cal recordar que, en els plantejaments tàctics de la política de la Lliga i els seus esquemes d'implantació progressiva a les comarques de Catalunya, Ramon Arqués va fer una excepció a les Garrigues. A la capital, el car-

lisme tradicionalista era preponderant amb un pes específic en el camp polític. Ell va veure en el Centre Carlí de les Borges i en el seu Sindicat Agrícola la integració d'homes de sentiments afins a l'ideari de la Lliga i en lloc d'intentar fer prevaler els seus principis, va apropar-se al carlisme borgenc amb una integració sense reserves. El notari esdevingué, des del primer moment, l'assessor més qualificat investit amb la presidència d'honor del Sindicat. Fins i tot, en la represa de la Caixa Rural l'any 1922, assumí la responsabilitat financera de la secció a la vora de Francesc Jansà, el qual ostentava el càrrec de director tècnic. Més enllà dels aspectes purament comercials, donà suport a la creació de la biblioteca del Sindicat Agrícola, amb una orientació molt encertada. Malauradament, el seu fons bibliogràfic va experimentar els estralls del trienni revolucionari de la guerra civil.

La fidelitat al franciscanisme: 1936-1956

Durant molts anys va compartir amb els frares caputxins les celebracions litúrgiques seguint l'espiritualitat franciscana. Ell era present amb una participació activa en els actes devocionals de la parròquia, de l'església del Carme i dels caputxins. A més de ser un excel·lent liturgista era un expert canonista. Amb l'Evangeli a la mà va fer camí dins i fora de la notaria i d'acord amb els principis evangèlics va donar sentit i projecció sobretot a les institucions que sentia més al cor: el col·legi dels frares, la Caixa Rural i el Sindicat Agrícola.

Els desordres socials i polítics del país van afectar, però, el seu ritme diari. Tot el bé esmerçat, tot el suport i mecenatge que havien rebut les institucions culturals del seu altruisme cristià, tot el seu esforç constant en la difusió dels principis de la convivència s'havien de convertir en veritables focs d'encenalls. El notari borgenc estava cridat a ser una de les víctimes de la persecució. I en lloc de defugir el perill, va acceptar els esdeveniments. Davant dels fets del juliol de 1936, es replegà a casa seva fent vida de pregària. La dispersió dels caputxins, obligats a anar-se'n pel perill de mort, l'incendi i la devastació dels temples de la ciutat, eren signes evidents que la revolució, amb el vessant sagnant de la persecució religiosa, estava encesa.

En un dels moments de risc, pressionat per familiars i amics, decidí d'anar a Barcelona, fent ús de l'absència reglamentària com a notari. Ja que la situació al país empitjorà, retornà, al cap del cinc dies de permís, a les Borges. El dia 25 d'agost, un escamot de milicians el van conduir al palau del marquès d'Olivart, convertit en la seu del comitè revolucionari i ca-

serna de les milícies antifeixistes. Allí es trobaven detinguts un gran nombre de persones de dreta i tradicionalistes de les Borges. Fou interrogat i empresonat pel Tribunal Popular. Se'l privà de la seva funció notarial durant deu dies, fins que el dia 4 de setembre es tornà a reintegrar a l'exercici professional. El comitè de les Milícies havia resolt deixar-lo anar a casa encara que en situació d'arrest domiciliari.

La seva casa va ser escorcollada en més d'una ocasió. Les visites de membres del comitè acostumaven a exigir-li diners. Malgrat això, continuava fent la seva vida monàstica encara que sempre atent als esdeveniments del país i de les Borges que l'afectaven de més a prop. El seu estat d'ànim estava angoixat pels esdeveniments amenaçadors i pendent del seu germà claretià, en Joan Baptista que buscava refugi davant la persecució religiosa dominant a la Plana de Vic on residia. Aviat es confirmà la tràgica notícia de l'assassinat del seu germà.

En aquesta espera reclosa per l'arrest domiciliari, arribà l'hora que presagiava un final incert. La nit del dia 5 de novembre de 1936 un escamot de milicians l'anaren a buscar a casa. La columna de Durruti es trobava al front d'Aragó acampada en el sector de Bujaraloz. Els responsables de l'abastiment de la columna enviaren un camió, amb l'escolta de milicians, a buscar oli a les Borges Blanques. No era temps d'oli encara i les existències de la campanya anterior ja havien estat liquidades pel comitè revolucionari. Els milicians anarquistes de Durruti van decidir retornar al front, sense oli, però amb una càrrega de "feixistes" borgencs enemics de la revolució. En aquesta llista de "neteja" hi havia el notari Arqués. Els detinguts foren encabits en el camió. Els milicians de les Borges els havien donat l'encàrrec de deixar-los al cementiri de Lleida. Però precisament aquell dia havia entrat la nova disposició del Comitè de Salut Pública de tancar el cementiri a partir de la mitjanit. Per aquest motiu, decidiren continuar el viatge fins a Bujaraloz.

La sort estigué de part del comboi de detinguts, ja que amb Durruti hi havia un borgenc, Josep Bardia, el qual, en assabentar-se de l'arribada d'una colla de presoners del seu poble, intercedí perquè no els matessin. El va convèncer assegurant-li que aquells homes no eren fabricants ni tenien oli. Aleshores s'obrí un compàs d'espera.

En el moment que havien estat detinguts a les Borges, alguns familiars es van moure a la recerca de coneguts influents per tal d'evitar la matança. Les gestions aconseguiren que la Generalitat enviés a Bujaraloz una furgoneta

de Guàrdies d'Assalt per rescatar els presos. Tot i viure una certa tranquil·litat momentània, el viatge de retorn a Lleida va resultar accidentat pel fet que alguns escamots de milicians de Durruti seguien l'expedició amb la intenció d'assaltar el furgó i assassinar els detinguts.

Com a mesura de precaució, davant de la tensió violenta d'elements locals de la FAI entesos a fer neteja de feixistes, van passar a la presó de Lleida. El que en principi semblava una solució transitòria va acabar amb un nou episodi de persecució religiosa. El martiri de l'església diocesana gairebé s'havia consumat del tot. Un estol de màrtirs havien fet camí de la presó al cementiri amb el bisbe Huix i Miralpeix al capdavant. La vida a la presó tenia en aquelles circumstàncies una vertebració religiosa ferma dins la clandestinitat més absoluta.

El dia 21 de gener de 1937 li comunicaren l'acte de processament pel Tribunal Popular de Lleida. Era acusat de ser polític d'extrema dreta i d'haver subvencionat partits de dreta i al clergat. La seva defensa amb proves testimonials per rebatre l'acusació va resultar impracticable ja que no s'havia notificat el dia del judici. Només n'eren sabedors els membres del Comitè revolucionari de les Borges que van acudir en bloc a acusar-lo. Desafiant les circumstàncies adverses i la manca de proves testificals, l'advocat Antoni Bergós portà a terme la defensa malgrat haver rebut amenaces de mort. La reacció ciutadana davant els fets tràgics del Castell de les Borges el dia abans del judici² va transcendir fins i tot a les esferes del Tribunal Popular que va resoldre la sentència commutant la pena de mort per la de 10 anys de presó. La sentència dictada el 25 de gener comprenia, a més, les accessòries de confiscació i embargament de tots els béns mobles i fins i tot la seva biblioteca³.

Dies després es va produir un altre fet que l'havia de colpir molt: l'assalt domiciliari i la destrucció de l'arxiu notarial. Un escamot de revolucionaris de les Borges i comarca van netejar un arxiu d'una densitat documental important que recollia pràcticament tota la relació contractual i juridicofamiliar de les Garrigues i pobles veïns. També van cremar els documents del Registre de la Propietat i tota la documentació i escriptures que el notari tenia en custòdia i tramitació.

Resignat als fets polítics del moment, va romandre a la presó de Lleida fins el 23 de febrer de 1937, dia en què va ser traslladat a la presó Model de Barcelona per complir la condemna imposada pel Tribunal Popular de Lleida. En el centre penitenciari seguia sent metòdic amb les seves pràctiques de pietat que

omplien bona part de la jornada. Els responsables de la Model aviat s'adonaren de la seva talla intel·lectual i li confiaren la tasca bibliotecària del centre.

Complint condemna a la presó de Barcelona tingué notícies de l'embargament del mobiliari de casa i de la seva biblioteca que havia estat objecte de saqueig en dues ocasions per part del comitè revolucionari. El seu advocat Antoni Bergós, gràcies a una sèrie de gestions afortunades, aconseguí fer fora de la subhasta els llibreters d'ocasió que ja havien anat a les Borges amb la finalitat d'endur-se a un preu molt reventat aquesta joia bibliogràfica. Maria Rosell, bibliotecària de la Biblioteca Popular de la Mancomunitat de Catalunya a les Borges, va salvar, actuant de postora, el que quedava de la valuosa dotació de llibres. Es va aconseguir que la biblioteca particular del notari fos traslladada a Barcelona i que es diposités a la Biblioteca de Catalunya. Allí fou possible recuperar-la en acabar la guerra civil.

Ben aviat es va començar el procés de revisió de causes. El mes de desembre de 1937 la presidència en el govern del polític basc Irujo, al capdavant del ministeri de Justícia, va promociar certes mesures de gràcia per als empresonats. L'advocat Antoni Bergós va demanar la tramitació de la revisió de causa del notari borgenc. Així el Jurat d'Urgència de l'Audiència de Lleida, per sentència del 23 de desembre de 1937, va disposar la lliure absolució de don Ramon Arqués Arrufat de l'acte de desafecció al règim de què l'acusava el ministeri fiscal. L'alliberament de la presó Model no es produí fins el dia 28 de desembre. Amb la gràcia de l'indult, començava una altra etapa difícil. El fet d'haver de retornar a les Borges era força perillós perquè s'havia de retrobar amb aquells que l'havien portat a presó. Els estralls de la persecució, amb 63 anys d'edat, havien deixat en el seu estat físic signes de feblesa. Per altra banda, resultava problemàtic quedar-se a Barcelona en aquelles circumstàncies. Finalment, va optar per refugiar-se a casa d'uns parents de la vídua del seu germà Daniel, fins l'hora del retorn definitiu a les Borges un cop s'hagués acabat la guerra civil.

Era a la darrerria del mes de gener de 1939 quan Ramon Arqués tornava a casa, aclaparat per les vicissituds sofertes. La seva biblioteca va fer funcions de capella provisional. Ara havia de refer l'arxiu i el protocol notarial que havia estat cremat i destruït pels milicians revolucionaris. De seguida, va obrir de nou el despatx notarial actuant de conseller i d'orientador de la gent necessitada. Ajudà econòmicament a reconstruir el convent dels frares caputxins i de l'edifici social del Sindicat. I, el dia 7 de desembre de 1939, recuperava, des-

prés de moltes gestions, els llibres salvats de la seva biblioteca, dipositats a la Biblioteca de Catalunya.

Després de deu anys de fer de notari, es jubilà als 75 anys d'edat, l'any 1949. El ministeri de Justícia li va concedir la Creu de la Primera Classe de Sant Ramon de Penyafort per la seva extraordinària dedicació notarial a llarg de cinquanta anys. Amb l'arribada de l'any nou, la jubilació notarial va ser efectiva, però el seu despatx continuava obert a tota persona que buscava guia i consell. Era també el moment de reordenar la seva biblioteca i reprendre el funcionament de la Caixa Rural. Aquests projectes van ser prioritaris els darrers anys de la seva vida, cultivant de passada les aficions literàries, i la passejada diària fins a Juneda com a norma d'obligat compliment.

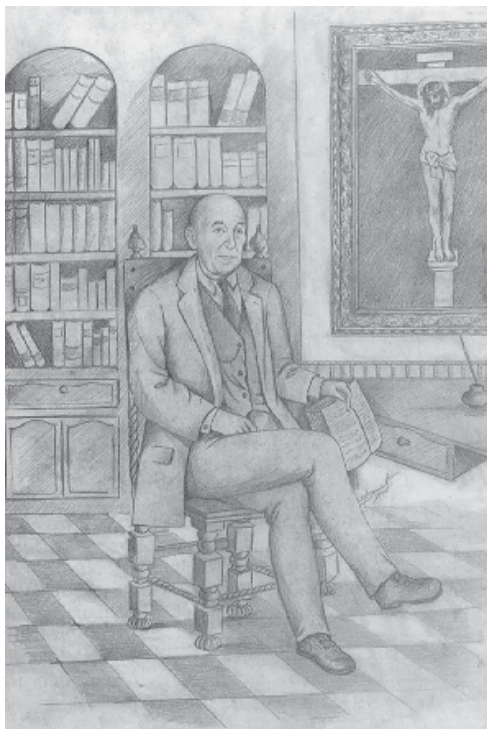
L'ajuntament de les Borges, en complir els 80 anys, va voler retre-li un homenatge comarcal. Les adhesions i la resposta popular estaven a l'altura de l'esdeveniment per honorar aquest patrici de talla extraordinària. Malgrat que els preparatius anaven per bon camí, el notari es va negar a rebre un homenatge multitudinari; en tot cas només hauria acceptat un reconeixement estrictament íntim i senzill. El projecte d'homenatge es va aparcar.

Sense deixar en cap moment els seus compromisos religiosos i la seva tasca de servei als pagesos de la cooperativa a la Caixa Rural, una malaltia intestinal el va anar afeblint progressivament. El dia 20 de juny de 1956 morí a les Borges Blanques. La notícia de la seva mort va transcendir ràpidament a tota la comarca i d'una manera especial a la seva vila nadiua de Juneda. Tan bon punt la notícia tingué confirmació oficial, l'Ajuntament de les Borges va decretar un dia de dol a la ciutat. La premsa diària es va fer ressò de la notícia destacant la seva rellevància en el camp religiós, social i polític, i els seus dots humans i capacitat intel·lectual. També s'hi subratllà la consagració de tota la seva vida al progrés moral, cultural i econòmic de les Borges i comarca. L'endemà, dia 21 de juny, tingué lloc, al matí, la celebració dels funerals a l'església parroquial. El seu enterrament fou multitudinari.

Una cultura humanística al servei del país.

El seu activisme cultural

Més enllà de l'activitat notarial que acostumava a tancar-se a l'hora que la pagesia enllestia les feines del camp, dedicava llargues estones del seu temps lliure als afers culturals i d'estudi. Volia estar al dia dels nous avenços científics, sobretot en matèria jurídica i del dret.

Dibuix-retrat de Don Ramon Arqués,
original de l'artista borgenca Maria Carme Benet

També era l'hora d'aprofundir en els coneixements bibliogràfics, llegir les novetats literàries que s'amuntegaven a la taula i fer-ne la corresponent crítica per a diverses publicacions d'aquella època.

Dins de la seva producció literària destaca l'obra monogràfica *Lo dogma de la Immaculada en la literatura catalana antiga*, publicada l'any 1904 amb motiu del cinquantenari de la definició dogmàtica, reeditada anys després per l'Il·lustració Catalana, formant part de la Biblioteca d'autors catalans.

També resulten destacables les col·laboracions al primer *Diccionari de la llengua Catalana* de mossèn Antoni M. Alcover i al *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* amb els seus treballs filològics de camp. Hi destaca l'estudi sobre les variants de la llengua catalana parlada a les Borges d'Urgell i pobles veïns de la Plana, excel·lent manual de fonètica, publicat en diversos números de la revista durant els mesos de març, abril, maig i juny de 1910. El seu estudi⁴ - basat en l'observació directa - va ser fruit d'una acció constant i laboriosa en la catalogació de formes fonètiques, morfosintàctiques i lèxiques amb les variants més remarcables a les Borges i poblacions veïnes, en especial Juneda i Torregrossa. En el període comprès entre 1906 i 1909, va realitzar un documentat fitxer de mots usuals d'aquella zona. Dissortadament va desaparèixer molt material catalogat quan es produí el saqueig i la incautació de la seva biblioteca durant el període revolucionari de la guerra civil.

I es va anar mantenint com a col·laborador de

Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana

Subscripció: 3 pess. en l'any.—Redacció: St. Bernat, 5, Pral.-2.ª—Palma

Variants de la llengua catalana

(parlada a les Borges d'Urgell y pobles veïns de la Plana)

Observacions preliminars

Lo present petit assaig te la explicació o rao de ser següent. Quant a principis de l'estiu de 1906, Mossen Alcover escampà entre sos colaboradors de tota la terra catalana aquella carta circular demanant que li preparassin material lexicogràfic pera poder ab la major llestesa possible aprofitar tot lo temps en l'excursió filològica que's proposava fer ab lo Dr. Schädel; vaig ser jo en aquesta població l'encarregat de fer les llistes de paraules y de formes verbals de conjugació, més freqüentment usats. Malgrat tots los preparatius, lo temps curtejà a Mossen Alcover, y bon número de poblacions, entre elles la de Borges d'Urgell, quedaren fora del itinerari seguit. Llavors pera que'l treball fet aci no restes del tot inútil al proposit de Mossen Alcover, basantme en los materials reunits, vaig sintetisar les observacions que a'mon entendre se'n desprenien, y vaig enviarles a Mossen Alcover, qui degué rebreles en vigilies del magne aconteixement del primer Congrés internacional de la llengua catalana. En algun dels números del «Bolletí» se donà la notícia d'haverse rebut aquest treball ab altres de similars d'altres poblacions. Los altres s'hi extractaren, pero no aquest que jo vaig oblidar tota vegada que no l'havia pas escrit pera esser publicat sencer ni en extracte, sino per si podien en mes o en menys servir les seues observacions als desitjos de Mossen Alcover de conèixer tota la llengua catalana.

Esdevinguda després la publicació del *Manual de Fonètica* del Dr. Schädel, me sorprengué un dia Mossen Alcover enviantme

T. VI.—Mars de 1910.—N. 3.

Reproducció de la portada del número del mes de març de 1910
del Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana

L'Institut d'Estudis Catalans en els treballs de recerca lèxica. Formà part de l'equip de col·laboradors actius que van enviar informació abundant i fidedigna sobre el llenguatge local, material que havia de servir per confeccionar el *Diccionari català-valencià-balear* de mossèn Antoni M. Alcover i Francesc de B. Borja. Joan Coromines cità en el seu *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* exemples extrets d'aquest butlletí per raó de la rigorositat i competència fonètica i lèxica que sempre havia manifestat el notari Ramon Arqués. I és que cal recordar que en l'obra de Coromines també hi havia aportacions seves. Són aportacions de valor considerable i de primera mà. La contribució lleidatana al Diccionari Etimològic seria incompleta sense tenir en compte les fonts escrites de literats com Joan Santamaria o mossèn Anton Navarro, d'historiadors com Josep Lladonosa, mossèn Joan Segura o mossèn Pere Pujol, de folkloristes com Ramon Violant, Valeri Serra i Boldú o Joan Lluís Pallarès o de crítics literaris com el mateix Ramon Arqués. Sens dubte, a banda d'alguns articles escampats en diaris com *El Pa-*

llaresa de Lleida o *La Veu de Catalunya* de Barcelona i en revistes d'àmbit local, va ser el periòdic *Lo Pla d'Urgell* de Bellpuig qui va recollir la major part de les seves col·laboracions com a crític literari entre els anys 1912 i 1917. El seu prestigi com a estudiós de la llengua i de la història del país li aportà experiències inoblidables, ben allunyades de la seva feina notarial. Entre d'altres, destacariem les següents col·laboracions:

- El dia 19 de juny de l'any 1912 participà, com a assessor literari, en els Jocs Florals Jaumistes⁵ de les Borges Blanques, organitzats pel centre carlí. La festa dels jaumistes no es quedà solament en un acte purament literari, sinó que es convertí en un esdeveniment de propaganda dels seus ideals.

- L'any 1917 formà part del jurat del concurs de lectura de català i d'Història de Catalunya que se celebra a les Borges Blanques. Compartí taula de deliberació amb Magí Morera i Galícia, Romà Sol Mestre i Felip Solé Olivé.

- L'any 1919 oferí un dels premis extraordinaris d'assaig als Jocs Florals de Juneda. Es guardonà el treball intítulat "Síntesi de la doctrina cristiana" d'Eloi Reñé Oró, alumne de la Universitat Gregoriana de Roma.

- L'any 1922 formà part del jurat dels Jocs Florals de Lleida en funcions de vocal. L'acompanyaren en les tasques de lectura Fra Serapi Niubó, Romà Sol, Humbert Torres, Felip Solé i Lluís G. Hernández. Actuà de president del certamen Lluís Nicolau d'Olwer.

- L'any 1931 tornà a ser convidat per l'organització dels Jocs Florals de Lleida per actuar de vocal a la vora de Felip Solé, mossèn Lluís Borràs, Lluís G. Abadal, Antoni Bergós i Jesús Sanz. En l'any 36 de la seva instauració, actuà de president Josep Estadella Arnó.

També s'havia sentit fascinat per la memòria històrica de Catalunya. Gràcies a la seva excel·lent preparació universitària anà escrivint diversos articles de caire històric i assagístic per a publicacions, en la seva majoria, d'abast local o comarcal. Va redactar — ajudat de documents contrastats personalment a l'arxiu de la Corona d'Aragó— diverses notes històriques sobre la condició política de les Borges Blanques i pobles veïns al segle XIV en opuscles de la Festa Major (1932 i 1951) i a la revista *Horitzó* de la capital garriguenca (1935). En el mateix setmanari borgenc havia publicat unes notes documentals sobre el convent del Carme de les Borges Blanques.

Les seves inquietuds culturals i socials l'havien portat a participar en altres publicacions d'àmbit urgellenc. Un article que havia publicat a *La Veu de Catalunya* va servir de referència al cronista Jordi d'Urgell per parlar dels olis de la plana urgellenca. L'oli de la comarca es convertia en el motiu per reivindicar una major projecció d'aquest producte arreu del país. El fragment aparegué a *La Voz de Urgel* de Mollerussa del dia 30 de novembre de 1927. I la seva veu conciliadora i equànime era escoltada en els sectors agrícoles de les terres de Ponent.

O bé l'any 1931 col·laborava a *L'Abella d'Or* amb un article intitulat "La llum cultural de les Borges". Hi esbossà uns primers apunts biogràfics de dos borgencs il·lustres: Ramon de Dalmau i d'Olivart i Josep Soler Miquel, escriptor. Aquest novel·lista borgenc seria novament vindicat per la seva ploma en un opuscle de Festa Major de l'any 1950.

Aquesta pràctica d'escriure petites notes, ja siguin literàries o històriques, en opuscles o a la revista local *Horitzó* li mantingué la seva afició al conreu de la investigació. I fins i tot, gràcies als seus estudis de caire històric, l'any 1931 participà en la decisió de la divisió territorial de Catalunya, duta a terme per la Generalitat republicana. En la correspondència adreçada aquell any a la ponència coordinada pel conseller d'Instrucció Pública, Ventura Gassol, en resposta a les enquestes trameses als municipis es detecta la tendència de les Borges Blanques de reivindicació de la capitalitat de la comarca, tendència que va comptar amb el suport del notari Ramon Arqués i de l'advocat i diputat al parlament català Pere Mies, fill de les Borges.

Corresponsal i crític literari a la revista *Lo Pla d'Urgell* (1912-1917)

Amb un ritme de col·laboració gairebé setmanal, Ramon Arqués fa de corresponsal de la publicació de Bellpuig des de les Borges Blanques. Envia notes de societat i breus notícies d'interès polític a la secció "Cròniques de la comarca". Tot i que procura ser imparcial en els seus escrits, deixa entreveure les seves preferències polítiques de marcat to conservador i fa, sempre que pot, apologia dels valors morals del noticiari que genera la capital garriguenca. No cau mai en pedanteries estilístiques. És conscient que ha d'utilitzar un llenguatge directe i planer. Les seves cròniques periodístiques no van més enllà d'un retrat, més o menys fidedigne, de la vida quotidiana d'una població pagesa.

A més de fer de corresponsal, es converteix, al llarg dels anys, en el col·laborador per excel·

Jo Ramon Arqués Arqués

DECLARO que professo la Religió Catòlica i que amb aquesta Fe vull viure i morir com fill de la Santa Mare Església. Per tant, faig constar el meu desig de rebre els Sagraments i auxilis espirituals de la meua Religió en cas de malaltia o perill greu; així com la meua voluntat expressa de que el meu cadàver sia enterrat conforme el ritu de la Religió Catòlica, Apostòlica i Romana.

I per a que consti i es compleixi ho firmo a Borges Blanques el dia 23 de Abril 1932

Ramon Arqués i Miquel

En cas d'accident tingueu la caritat de fer avisar a ma família, carrer de Hospital n.º 11 Borges Blanques d'Urgell

FOMENT DE PIETAT

lència de la secció literària, sempre firmant amb les sigles R.A.i A. En el primer article d'intencions ja assenyala clarament les prioritats que definiran la nova secció. A banda dels treballs literaris originals en prosa o en vers dels habituals col·laboradors de la publicació, pretén incloure-hi breus ressenyes, sense excessives elucubracions crítiques, dels llibres nous que han sortit al mercat. La majoria han de mostrar referències directes a l'àmbit català amb un caràcter marcadament popular. Aquesta exigència forma part del tarannà intern de la publicació urgellenca. No s'exclouen els textos folklòrics, de crítica, històrics, jurídics o filosòfics. En aquest sentit es nota que la seva preparació universitària l'ajuda a poder abarcar camps molt diversos del coneixement humanístic.

L'objectiu prioritari no és presentar les novetats amb exhaustivitat erudita, sinó iniciar la notícia, de forma breu i concisa, i despertar la curiositat entre els lectors perquè arribin a adquirir un bagatge més ric i divers. També pretén dedicar notes necrològiques a autors catalans o vinculats a Catalunya amb la voluntat

Professió de fe i última voluntat espiritual del patrici biografat.

d'insertar alguna de les seves composicions més celebrades. I com a element complementari, s'esforçaria a ressuscitar del passat les semblances dels patriarques literaris de la renaixença nacional de totes les terres de parla catalana. Es tracta, doncs, d'una declaració programàtica amb una gran veneració pel fet literari i de la seva importància en el ressorgiment català.

El seu primer article d'abast literari apareix el dia 8 de juny de 1912. Amb motiu de la mort de Marcelino Menéndez y Pelayo fa una lloança de la seva figura. Recorda la seva vinculació i les seves relacions d'intensitat afectiva i espiritual amb Catalunya, i especialment, amb l'escola catalana de Milà i Fontanals i de Rubió d'Ors. Arran d'aquest mestratge i, sobretot, del discurs en català als Jocs Florals de Barcelona del 1888, el presenta com un catalanòfil convençut. I, a més d'elogiar-li les qüestions lingüístiques, se sent a prop d'ell perquè s'autodefiní com a tradicionalista. Per aquests motius, demana el dol de Catalunya per la seva mort.

Fins al mes d'agost de 1917 publicarà a prop de seixanta articles sobre bibliografia d'actualitat molt diversa. L'últim escrit que hem pogut localitzar de la seva col·laboració a *Lo Pla d'Urgell* data del dia 18 d'agost de 1917. Tot i que s'excusa de no poder ocupar-se de forma sistemàtica de l'estudi de tots els llibres nous i de crítica literària que apareixen a Catalunya, no pot passar per alt l'aparició del recull poètic *Segarrenques* de Josep Iglésies Guizard, el poeta de Maldà. Aprofita les paraules del poeta en què recorda que totes les poesies d'aquest llibre van ser premiades en diferents Jocs Florals de Catalunya per fer una valoració molt acurada d'aquesta institució acadèmica. I després de constatar que l'esperit d'aquests certàmens literaris s'incorpora molt tardanament a les terres de la Segarra i de l'Urgell, entra a analitzar a fons el vessant popular de la poesia de Josep Iglésies, molt proper a les col·leccions folklòriques recollides per Valeri Serra i Boldú.

A partir del mes de novembre de 1912, les notes crítiques de Ramon Arqués compartiran espai amb la galeria d'il·lustres urgellencs, amb els articles sobre mossèn Cinto Verdaguer i amb el calendari folklòric de l'Urgell que revitalitzarà el mateix Valeri Serra. D'una manera equilibrada la secció literària compaginarà els treballs de crítica literària amb els de caire més creatiu. I en el cas de les mostres poètiques procurarà publicar, sobretot, textos d'autors lleidatans (mossèn Bonaventura Pelegrí, mossèn Anton Navarro, Jesús Capdevila, Moisès Navarro, Fra Francesc Iglésias, Josep Fusté, Josep Iglésies Guizard...). Ramon Ar-

qués, en un intent de dignificar l'empremta urgellenca deixada en l'àmbit literari de principis de segle, recorda els autors de l'Urgell que van contribuir a la Renaixença literària de les terres lleidatanes. Hi inclou, en aquesta nòmina d'escriptors, els agramuntins Joan Viladot-Puig i F. Renyé, el costumista Manuel Gaya i Tomàs de Maldà, Jesús Capdevila Martí de Bellpuig i Josep Soler Miquel de les Borges Blanques.

La seva secció literària es manté sempre en una línia concreta. Les novetats del mercat bibliogràfic que ha rebut per correu o que ha pogut llegir a les crítiques literàries de la premsa catalana no s'aparten mai de l'oficialitat establerta. La majoria són autors vinculats a la periclitada estètica del Modernisme o a la imperant concepció noucentista. No hi ha cap concessió als textos d'autors de regust avantguardista. Sens dubte, el seu tarannà tradicionalista li impedia d'entrar en la difusió de creacions rupturistes o de certa provocació intel·lectual. I, a més, fa una apologia directa a l'herència de la poesia de tradició floralista. En alguns casos, s'ocupa de l'obra d'autors valencians, mallorquins i rossellonesos força inèdits en aquella primera dècada de segle. I, a més, en la seva anàlisi crítica, acostuma a destacar les obres poètiques que gaudeixen d'una inspiració religiosa. En concret, es deté a fons en els poemes que estan amarats d'esperit cristià. Aquest tarannà crític es troba en consonància amb els objectius programàtics de la mateixa revista, la qual es defineix com un setmanari defensor dels interessos morals i materials de la comarca i dels bons costums.

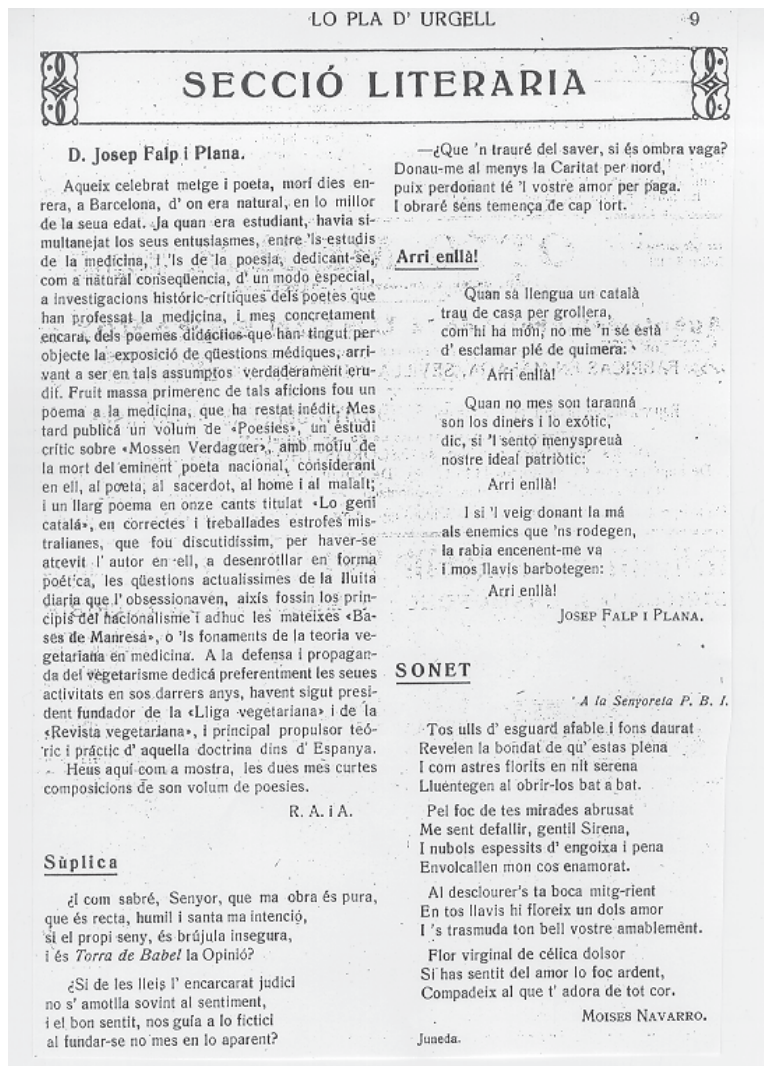
Els gèneres que ocupen més cròniques literàries són la poesia i la prosa. Remarca amb insistència els autors que ja han acceptat les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans. A excepció de la reedició de les obres completes de Joan Maragall i dels *Aigoforts*⁶ de Gabriel Maura, fa una crítica acurada de les novetats que van apareixent al mercat català. En el camp de la poesia, deixa testimoni dels reculls de Ramon Picó i Campamar (Garraf), Dolors Monserdà (Poesies), Josep Maria López-Picó (Poemes del Port i Amor, Senyor), Salvador Galmés (Flor de card), Francesc Badenes⁷ (Cants de la Ribera), Josep Carner (Les Monjoies), mossèn Antoni Navarro (Cançons perdudes), Eduard Girbal (Los set pecats capitals⁸), Frederic Rahola (L'oasis), Apel·les Mestres (Llibre d'or. Cent cançons populars de diferents països), Guerau de Liost (Somnis⁹), mossèn Llorenç Riber (A sol ixent), Jacint M. Mustiles¹⁰ (Breviari romàntic), Pau Berga¹¹ (La mare terra) o, com a bon bibliòfil, s'entusiasma amb les relíquies medievals com el Cançoner Sagrat de Vides de Sants, uns còdexs manuscrits de les darreries del segle XV d'autor valencià.

En les obres de caire narratiu, presenta les novel·lats d'autors com Joan Maragall (Vides al pas. Escrits en prosa), Carles de Fortuny (Petites filosofies), Josep Massó (Arca d'Ivori), Manuel Raventós (La verema), Apel·les Mestres (La casa vella), Santiago Rusiñol (L'illa de la calma), mossèn Anton M. Alcover (Rondaies mallorquines¹²) i mossèn Bonaventura Ubach (El Sinai. Viatge per l'Àràbia pètria cercant les petjades d'Israel). I pel que fa a la traducció mostra la versió poètica, amb un apartat de notes, de Magí Morera i Galícia sobre 24 sonets de Shakespeare.

La seva preparació humanística l'apropa a altres branques del coneixement universal. L'assaig és el punt de partida d'una sèrie d'articles que abracen aspectes de la filosofia, del dret, de la crítica històrica i de l'art. Se sent atret per l'obra epistemològica balmesiana a través de l'estudi crític i històric que fa mossèn Bonaventura Pelegrí, rellegeix constantment la documentació històrica que Esteve G. Bruniquer¹³ va aplegar a "Cerimonial dels magnífics consellers i regiment de la ciutat de Barcelona", es documenta sobre les publicacions de la Lliga Regionalista ("Les Mancomunitats") i s'interessa per un tractat¹⁴ sobre el nacionalisme jurídic català segons l'estudi de Francisco Maspons.

Les seves referències d'assaig lingüístic o literari deixen constància de les obres cabdals d'aquest període. És el cas de l'edició crítica d'Amadeu Pagès sobre l'obra d'Ausiàs March, de la publicació de la Gramàtica de la Llengua Catalana de Pompeu Fabra, dels estudis de literatura catalana de Manuel de Montoliu, de les publicacions lul·lianes de l'any en llengua catalana o dels quatre articles dedicats a la trajectòria i a les diferents seccions de l'Institut d'Estudis Catalans, en especial atenció a les Normes Ortogràfiques de 1913. D'aquest mateix any, s'ocupa del tractat de numismàtica catalana que ha publicat Joaquim Botet, del segon volum de l'arquitectura romànica a Catalunya dels autors Josep Puig i Cadafalch, Antoni de Falguera i Josep Goday i dels estudis biogràfics i crítics de catalans il·lustres¹⁵ a cura de Josep Rafael Carreras. En la segona entrega del tractat numismàtic estudia a fons les monedes catalanes de diverses poblacions de la comarca de l'Urgell (Lleida, Agramunt, Balaguer, Cervera, Tàrraga, Bellpuig i Arbeca).

I encara dins de l'àmbit de l'assaig, insisteix en la necessitat peremptòria de difondre els conceptes de fe i de catalanitat en les novel·lats bibliogràfics. Aquesta màxima, totalment coherent en la seva manera de pensar, justifica la selecció d'obres que ofereix als seus lectors. Així fa referència al 1r congrés d'art cristià a Catalunya amb motiu de les festes

constantinianes, a les publicacions de la biblioteca¹⁶ Foment de pietat catalana, a l'Evangeliari de mossèn Frederic Clascar dedicat als germans de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat i a la publicació de les obres completes del Dr. Torras i Bages en la seva tercera edició. L'autor no s'està de recordar que és una "capitalíssima obra doctrinal de la nostra Renaixença pàtria".

Més enllà de l'estricta relació d'obres publicades durant el primer decenni del segle XX, Ramon Arqués vol retre homenatge a les figures de la nostra literatura o a autors molt vinculats al sentiment català. La majoria són notes necrològiques, delicats panegírics ben tractats. Són les ratlles de record de les morts de Menéndez y Pelayo, de Francesc Ubach i Vinyeta, del dramaturg arenyenc Josep Maria Arnau, de Lluís B. Nadal¹⁷, de Josep Falp i Plana¹⁸ i de Frederic Mistral, totes succeïdes entre 1912 i 1914. I, en un sentit d'homenatge pòstum, l'autor fa el relat de la festa de Vilafranca de Penedès que inaugura un monument dedicat al seu fill predilecte Manuel Milà i Fontanals, l'agost de 1912.

Ramon Arqués, sens dubte, ha demostrat la seva gran capacitat intel·lectual com a crític literari. Ha sabut compendiar, sense excessos erudits, una sèrie d'articles que reflecteixen una època des d'una visió aparentment objectiva. La seva producció és modesta, quasi anònima, dispersa per diaris, revistes i altres publicacions periòdiques, i tot sovint només assenyalada amb les seves sigles. Malgrat això, el podem situar en la nòmina de crítics

lleitadans del seu temps, a la vora de mossèn Bonaventura Pelegrí i Ramon Xuriguera. El setmanari *Lo Pla d'Urgell* de Bellpuig va permetre que el notari de les Borges pogués disposar d'un apartat de difusió de la cultura literària. Els objectius que s'havia programat per a la secció literària es van aconseguir amb escreix, sempre amb rigorositat i agilitat informatives. I hi va ajudar, sens dubte, el seu talent humanístic.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- BORRELL i Figuera, Josep: *Escriptors contemporanis de Ponent 1859-1980*. Quaderns de divulgació ciutadana, núm. 4. La Banqueta. Lleida, 1984.

- BORRELL, Josep i SANVICÉN, Paquita: *La Renaixença a Lleida. Lluís Roca i Florejachs i Josep Pleyan de Porta*. Biblioteca Literària de Ponent, núm. 6. Edicions de la Universitat de Lleida. Lleida, desembre de 1998.

- CORNUDELLA i Olivart, Joan: "Valeri Serra i Boldú: ressons culturals entre Juneda i Bellpuig (1912-1930)". Secció Història i Pensament. *El Pregoner d'Urgell*, núm. 324. Bellpuig, 29 de març de 1993; pp. 36-40.

Els Jocs Florals de Juneda 1919 i 1994. Pagès editors. Publicacions de la Casa de Cultura, núm. 4. Juneda, agost de 1996.

"Joan Lluís i el Diccionari Etimològic de Joan Coromines". *Miscel·lània d'homenatge. Joan Lluís, pallars il·lustre*. Garsineu Edicions-IEI. Tremp-Lleida, juny de 1997; p. 37.

"Ramon Arqués i Arrufat, notari de les Borges. Recordant els 125 anys del seu naixement a cal Saprià". Secció Dèries d'un filòleg. *Fonoll*, núm. 105. Juneda, juliol-agost de 1999; pp. 63-64.

- GINÉ i Freixes, Manel: "Ramon Arqués i Arrufat, crític literari". Secció Persones i personatges. *Terrall*, núm. 24. Les Borges Blanques, abril-maig de 1985; p. 5.

- RIPOLLÉS, Roser: "Més sobre el senyor Ramon Arqués i Arrufat". Secció Persones i personatges. *Terrall*, núm. 25. Les Borges Blanques, juny-juliol de 1985; p. 7.

- SERRA i Boldú, Valeri: *Folklore de la pagesia*. Edició i estudi preliminar a cura d'Isidor Cònsul i de Ramon Miró. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Biblioteca Serra d'Or, núm. 68. Barcelona, octubre de 1987.

- SUNYER, A: "Ramon Arqués i Arrufat". Secció Figures lleidatanes. *Butlletí Interior del Centro Comarcal Leridano*, núm. 14. Barcelona, abril de 1959; pp. 6-7.

- URGELL, Melani d' (pseudònim de Josep M. Farré i Companys): *Don Ramon Arqués i Arrufat. Cultura social, fe i catalanitat*. Pagès editors. Lleida, 1995.

NOTES

¹Aquesta entitat bancària formava part de la secció tercera de l'entitat des de l'any 1913.

²Membres del POUM i de la FAI havien assassinat al seu germà Daniel i als seus dos mitgers, Josep Giné i Ramon Farré, per haver resseguit la població i centres de treball a la recerca de signatures que poguessin salvar el notari Arqués.

³En el seu temps lliure havia bastit una biblioteca importantíssima que la feien remarcable entre les biblioteques privades de les terres lleidatanes.

⁴La seva col·laboració al butlletí, compartida amb el seu germà Josep Maria, va ser extraordinària ja que va transmetre a mossèn Antoni M. Alcover més de 18.000 mots propis de les Borges i comarca.

⁵El diari "El Correo Leridano", òrgan oficial de la Comunitat Jaumista de la província de Lleida, va difondre la notícia de la celebració dels Jocs Florals de les Borges Blanques fent apologia del sentiment carlista de la festa.

⁶Aquest recull d'estudis de costums fets en acurada prosa mallorquina satírica són un arrellec de textos que l'autor havia publicat en diferents periòdics de Mallorca. La primera edició va sortir l'any 1892. En aquest recull de 1913 hi ha la inclusió d'unes quantes poesies inèdites.

⁷L'autor el presenta com un poeta valencià que pren el relleu del desaparegut Llorente i que continua l'escola florasca valenciana.

⁸És un aplec de composicions poètiques de tema històric i tradicional, la majoria de les quals van ser premiades als Jocs Florals de Barcelona o d'altres poblacions catalanes. L'autor va ser Mestre en Gai Saber l'any 1912.

⁹"Lo present llibre de "Somnis", desenrotllats en serie que sembla autobiogràfica, amb les reminiscències personals, clarividències i també incoherències propies del estat psicològic simulat, resulta dins la nostra literatura d'una gran originalitat i d'una fina

ironia allunyada de tota al·lusió personal, i de tot fi utilitari o didàctic aparent; és emperò fonament humana”.

¹⁰Ramon Arqués ressalta d'aquest poeta valencià –secretari de Lo Rat Penat– el fet que va defensar el catalanisme literari únic i que va acceptar les normes ortogràfiques de l'IEC.

¹¹És un recull de poesies rosselloneses d'abast popular. L'autor, conscient de la normativa fabriana, va traduir en vers les faules de La Fontaine al català l'any 1909.

¹²Aquest recull de literatura popular havia estat publicat al setmanari “*Aurora*” de Manacor. Ramon Arqués, col·laborador del mestre Alcover en qüestions lexicogràfiques, rebia aquest rotatiu a les Borges Blanques com a subscriptor.

¹³Esteve G. Bruniquer va exercir de notari i escrivà racional a l'Ajuntament de Barcelona. Ocupà la sindicatura de la ciutat des de 1608 a 1641. Per aquests motius, va fer un compendi dels acords, privilegis, pragmàtiques, resolucions generals i municipals i documents per regir la ciutat de Barcelona.

¹⁴Aquestes qüestions de dret civil van ser estudiades per Lluís de Peguera, il·lustre juriscònsol manresà de la segona meitat del segle XVI.

¹⁵L'autor inclou, en el seu estudi, tres personatges històrics: Antoni de Villarroel, Rafael Casanova i Sebastià Dalmau.

¹⁶L'editorial Ibèrica de Barcelona és elogiada per l'autor perquè “entre les excel·lències de les darreres publicacions, cal notar-hi sa correctíssima conformitat amb les normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans”.

¹⁷Poeta vigatà, membre de l'agrupació literària l'Esbart de Vic. Va guanyar diversos premis als Jocs Florals de Barcelona. Va ser catedràtic d'Història de Catalunya dels Estudis Universitaris Catalans, secretari de la Junta Directiva de l'Orfeó Català i del consell permanent dels Jocs Florals de Barcelona.

¹⁸Metge i poeta barceloní que va destacar per ser l'introduïdor del vegetarisme a Espanya. Va fundar la revista “*La Lliga vegetariana*”.